

# UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 18.

V Ljubljani, 15. septembra 1884. l.

XXIV. leto.

## Obrazovanje estetičnega okusa v šoli.

(Fran Gabršek.)

Mnogo nedostatkov kaže današnje društveno življenje, a največ je taci, ki izpodkopavajo нравstveno vrednost človeštva. Da je tako, krivi so razni odnošaji, v katerih se nahaja današnje človeštvo, pa tudi oni popačeni duh časa, kateri meri pred vsem na udovolitev čutnih in gmotnih teženj. Naopako pa se opazuje nekako pojemanje teženj po dobrem, lepem in plemenitem. Ker pa so te težnje glavna podloga нравstvenega stanja, zato treba, da se povsod z vso opreznostjo nanje ozira ter jim nadvlado nad drugimi manj vrednimi težnjami pribori. Vsa ta svojstva ustvarjajo v blagi duši nekako celoto, kajti kdor hrepeni po dobrem, oni težil bode tudi po lepem in plemenitem. Vsakdanja izkušnja vender uči, da ni móči vedno vsa blaga svojstva v jednaki meri gojiti in izobraževati, se posebno se svojstvo lepote često preveč zanemarja, in s tem se gubi bistven del harmonično izobraženega človeka. Ker pa razumevamo z besedo „lepo“ vse ono, kar estetičnemu ali lepoznanstvenemu okusu najbolje ugaja, in ker ima ta pojem svoj izvor v estetičnem čutu, zato moremo zgornjo trditev o pojemanji lepote razširiti na pojemanje estetičnega čuta v obče. Zato je neobhodno treba, da se že v ljudski šoli pazi na izobražitev tega za obliko predmetov tako važnega čuta. Kdor je estetično dobro omikan, oni se bode mnogo lažje ogibal marsikake nenravnosti, kajti prisvajal si bode le onih oblik, katere нравstvenosti niso pogubne in katere so v stanu, njegovo notranjost napeljevati k boljšim nagibom. Res, da človek ne sme pravo in dobro le zaradi oblike ljubiti, a v lepo obliko se navadno odevajo lepe misli, in kjer so te, ondu ni še vse popačeno.

Ako se torej tirja, naj tudi ljudska šola izobražuje estetičen okus, s tem še ni rečeno, da bi morala ali mogla estetiko učiti. Za to ona nima niti časa, niti niso njeni učenci za tak pouk dovolj sposobni. Pač pa se more toliko doseči, da se bodo njeni učenci z zdravim in pravim čutom oduševljali za ono, kar je v resnici lepega in plemenitega. To more ljudska šola le na ta način doseči, da uporablja razne učne predmete v svrhu izobražbe estetičnega okusa. Vender niso vsi predmeti jednako sposobni, ta čut izobraževati; nekateri vzbujajo ugodje na slovstvenih proizvodih, navdušujejo torej za ono, kar je klasično lepo in izobražujejo okus za prozajično in poetično lepoto; drugi razvijajo oblikovno lepoto, t. j. lepoto pravilnosti ali nepravilnosti v oblikah; zopet drugi morejo na drugačen način estetični okus izobraževati.

Kar se tiče prvega, t. j. okusa za slovstvene proizvode, treba je tega tem bolj izobraževati, ker se je poprijela zdanjega človeštva nekaka besnost v čitanji vsakojakih

slabih in umazanih beril. Vsaj še celó šolske knjige niso taci h hib popolnem proste. Zato naj že ljudska šola skrbi, da je vsako berilo, ki se podaje otrokom, prošinjeno z nravstvenim duhom in sposobno, blažiti srce otrokovo ter je navdajati z blagonravnimi nazori. Posebno se more to goditi v višjih razredih, kjer so otroci že precej zmožni, vsebino knjige razumeti. Tù jako koristi, ako razlaga učitelj dobra prozajična in poetična berila, a ogibati se je, da se berilo ne razlaga le gledé oblike in da se preveč ne raztrga, ker oboje škoduje lepoznanstvenemu smotru, ker učenec ne navdušuje v zadostni meri. Pač pa je treba na jasen, doumen a označujoč način pojedinosti v celoti in celoto v pojedinostih razmotrivati. Otroke treba navduševati za lepoto v berilu, treba jim buditi in vnemati dušo in srce za estetično lepoto. A ogibati se je vsega, kar presega otročji razum in otročja čustva.

Pa tudi drugi predmeti morejo se mnogotero v tem smislu uporabiti. Najpreje gre tù omeniti prirodoznanstva, katero podaje dokaj prilik, otroke za lepoto vnemati. Vender leži tukaj neka težkoba, kajti ta predmet je pred vsem opisovalen ter deluje na razum otročji. Estetična omika pa zahteva, da se ob jednom tudi vobraznost (domišljavost) budi in krepí. To se more le na ta način doseči, da je učiteljevo poučevanje samo estetično, da se torej opisovanje oslanja na historično pot. Varovati se je vsega lepotičja, vsega čudesnega in nejasnega. Priprosto, prirodno in jasno, sploh objektivno, zvesto in resnično mora biti vse poučevanje. V rastlinstvu moremo estetično stran pouka uporabljati, ako razlagamo posamezne dele rastline lepo po vrsti, kakor so nastali; ako prehajamo od korenine k stebelu, k listju in cvetju in od tù k plodu; estetiki je tudi v korist, ako razlagamo rastlino tako, da pred očmi otrok tako rekoč z nova vzraste.

V zemljepisji ne zadostuje, ako hočemo estetični okus razvijati, da predmete le drugega za drugim ali drugega poleg drugega brez živega opisa navajamo; treba je otroke ali v resnici, ali le v duhu peljati na plano, ter tù potovaje predmet za predmetom označevati in otroke na vse lepote, ki se jim predočujejo, opozarjati. To ni lahko in zahteva, da je učitelj sam estetično izobražen. Zemljepisje ponuja v resnici toliko prilik za izobraževanje estetičnega čuta otročjega, da vesten učitelj pač ne more zgrešiti prave poti. Otroci vidijo lepo modro jezero, veliko morje, v katerem se leskeče svitlo solnce, v katerem se kopljejo mesec in zvezde; to vse se godí pred očmi otrok, treba jih le na to opozoriti, ter jim tudi takrat, ko teh prikazni ne morejo gledati, živo predočiti. Tak pouk pa tudi omogoči, da se morejo berila ali pesni, v katerih se opisujejo prirodne prikazni, v estetičnem smislu lepo razlagati. V obče treba pri takem pouku zabraniti, da pouk ni presuhoparen niti preživobojen in domišljav ali celó neresničen. Zadnjega se je treba tembolj ogibati, ker je prava lepota zavisna vselej le od prave resnice.

In živali? Koliko trenutkov nam podajajo, otroke opozarjati na pravilnost njih rasti, njih življenja in njih hranitve! Somernost njih života je pač velika vzpodbuja k razvijanju čuta za oblikavno lepoto. Pa tudi način njih življenja nam podaje dokaj trenutkov, ko moremo v otrocih vzbujati čut za pravilnost in lepoto v obleki in v obnašanju.

Pa tudi verouk nam podaja mnogo prilik, da moremo v otrocih buditi in razvijati estetični čut. Le poglejmo sveto pismo starega in novega zakona, kako veličastno in vzvišeno nam opisuje prirodo in njene prikazke, kako živobojno nam predstavlja življenje v raji s pisanimi cveticami, z lepimi drevesi, s krasnimi rekami, kako pretresajoče nam označuje Boga, zapovedovalca vsem stvarjem; in Kristove prilike, koliko estetičnega, večno dragocenega, resnično velikolepnega opisovanja prirodnih lepot se tù nahaja, kar ustvarja v otročjih srcih poleg pobožnega tudi estetičen čut. Zato treba tudi ta predmet poučevati s toploto, jasnostjo in dostojnostjo.

Koliko lepega nam podajajo zgodbe svetega pisma s svojimi odnošaji na zdanjost! Primerjaje takratni svet z današnjim, takratne prikazke z zdanjimi more učitelj otroke navduševati in jih ljubiti učiti vsemogočnega stvarnika, ki je vse tako lepo, modro in trajno ustvaril. Isto solnce, ki nas greje zdaj, sijalo je tudi očakom. Iste zvezde, na katere je kazal Bog nekdanj Abrahamu, one se leskečejo še zdaj; isto nebo, ki se razprostira nad nami, širilo se je nekdanj tudi nad Jakobom, ki je spal in sanjal na trdem kamenu ležeč. Še danes ne grmi drugače, ne bliska se drugače, kot tedaj, ko je, obdan z gromom in bliskom, govoril Bog z Mojzesom na gori Sinaji. To vse priprosto a ogrjevito, vesoično a tudi poetično opisano in z vedno novimi bojami olepšano, odprlo bode otroku srce za estetično razumevanje zdanjih prirodnih prikazov, ki so s svojo velikolepnostjo in ljubkostjo, s svojim strahom in s svojo grozo, z občudovanjem in ljubeznjivostjo še ravno isti, kot pred stoletji. Ravno ta predmet more otroke povzdigniti do višjih idealnih nazorov, more estetični vpliv predmeta povikšati, more čut za zvesto lepoto vzbuditi.

Izmej drugih predmetov, kateri neposrednje napeljujejo otročji čut na vse, kar je lepega in blagega, omenim še petja. Tù imajo najprej cerkvene pesni veliko obrazovalno moč; pa tudi lirične pesni o krasoti ožje in o veličini širje naše domovine navdušujejo mladino ter jej budé nežnolepe čute ljubezni do domovine. Take pesni netijo ogenj v otroških srcih, kateri jih bode ogreval še v poznih časih trudapolnega življenja. A peti treba, brez mnogo govoričenja, vse ono, kar izvira iz življenja, polnega žalosti in radosti. Pri takem petji se srce odpre, postane mehko, čisto, veselo, prosto nevolje, osobne prevzetnosti, hudobnih strasti i. t. d.

Ravno tako se more s pomočjo svetovne zgodovine mogočno buditi in krepiti lepoučutje, ako le učitelj vé in zná posamezne prigodke tako razlagati, da gredó otrokom k srcu; ako jim predočuje prigodke živo, zvesto in objektivno v lepi vzajemnosti; ako zná lepoznanstvene trenutke uporabljati za razvoj vzvišenega mišljenja; ako vé minolost primerjati zdanjosti, in poslednjo nanašati na prejšnjo. Posebno mnogo se more v tej zadevi storiti z zgodovino o izomiki in umetnosti národa svojega in tujih národov. Koliko lepih trenutkov nam podaja življenje starih Slovanov in drugih národov; koliko lepega se nahaja v njih šegah, običajih, v njih noši, opravi, ob gostijah itd. Pa tudi zdanjost ni prazna te lepote, le da se o pravem času in na pravi način objasni in predoti.

Poleg teh predmetov ima pa ljudska šola še mnogo drugih, sosebno tehničnih predmetov, kot računstvo, risanje, telovadba, lepopisje itd., pri katerih se more vzbujati čut za oblikovno lepoto. Tudi tù treba poučevati o lepoti pravih oblik, kajti ako izpoznajo otroci razmere števil, oblik itd. jasno in določno, tedaj občutijo plemenitejšo veselje, nego če bi jih kratkočasili z vsakojakimi šolami. Oblikovna lepota more obsezati oblike vzporednic, oblike po zakonih somernosti in središčne oblike. Vsako teh oblik treba na predmetih ogledovati, iz tega zakon izvajati in o tem se z jasnimi besedami izraževati. Ako jih navajamo pri risanju, pisanju itd. k čednosti in skrbnosti, tedaj se bode njih okus bolj izobrazil, nego če bi jim na dolgo razkladali o lepoti in umetnosti. Pri vsem tem navadili se bodo otroci na red v svojem početju, v svojih rečeh; navadili se bodo pa tudi, vedno kaj novega iznajti in izumiti. Otroci bodo pozneje primerjali in ogledovali vsako lastno in tuje delovanje iz stališča lepoučutja, povsod bodo ono, kar je lepega, hitro in lahko izpoznali. Lepota pa je čednost, katera se povsod zahteva. Brez nje se ne moremo ponašati s pravo dostojnostjo, marveč smo podobni divjaku, kateri se oblači s tem, kar se mu ravno ponuja, a po obliki in lepoti svoje obleke ne povprašuje mnogo.

Čut za lepoto dá človeku znak olikanosti, osposobi ga, da more težiti le po blagem in dobrem; ta čut storí torej, da se more človek v potrebni meji varovati nenravstvenosti,



in da more pospeševati нравstveno mišljenje. Res, da lepa oblika sama še ne storí dejanja lepega in človeku pristojnega, kajti znano je, da človek z dobrim okusom še ni vedno tudi нравstveno dober, da so pregrehe olikancev še vedno pregrehe, a na drugi strani se mora priznati, da more ta čut roditi mnogo radosti, mnogo vzpodbud k dobremu in blagemu. A pozabiti se ne smé, da je oblika odvisna od predmeta, in čem lepša je prva, tem bolj upliva predmet na нравstveni razvoj človeštva. Pri vsem tem pa vender ne smemo na samo obliko preveč gledati, ker pripetiti bi se znalo, da bi povelicevaje lepoto, pozabili na resnico in нравstvenost. Moglo bi se zgoditi, da bi lepouchje prevladalo čutstvo нравstvenosti in da bi se nenravnstvenost opravičevala z dostojnim in okusnim a nemoralničnim činom.

## Knjiga Slovénka

v

### XVIII. veku.

\*

Kar P. Marko imenuje „grammatica slavica“ — je menda „Vadenje za brati v' usse sorte pissanji za šolarje teh deželskeh šol v' cessarskih krajlevih deželah — Leseübungen . . . Krainersche Uibersetzung . . von Blasius Kumerdey — knjižica v 2. natisku nekoliko popravljena v Lublani per Egerju 1796. 8°. 95 str. V njej se nahaja na pr.: Ta leni, inu hudobni šolarski fant. Ta dobri šolni fant (Schulkind). Ta serčnovustni otrok (Das aufrichtige Kind) . . Podoba, ali blisk golfa (Das Bild od. der Schein betrüget) . . Od prida branja, inu pissanja . . Od družbe, gospodske, zapovd, inu žolnirjov . . Kratki zaderžni navuki (Kurze Sittenlehren) . . Modus ministrandi et respondendi sacerdoti celebranti Missam secundum novum usum Romanum (2. Weil man die Schulknaben auch mit diesem so heiligen Amte bekannt machen will. 3. Weil man zur Uibung im Lateinlesen auch etwas in der Ursprache hat versuchen wollen). — V tej knjižici se kaže njegova lastna beseda in pisava na pr.:

Ta skrivavic. Hehleman ni sam kradel, al tatjé so per njemu vkupej prišli, inu kir je on vol (Bier) točil, toku so zacerali per njemu veliku iz predajanja tiga vkradeniga iz kuplenih dnarjov. Tudi je Hehleman za tatje to vkradenu predajal. Zadnič se je ta tatinska zvéza vjéla, inu Hehleman od njih ovajen (angegeben), kateri tedej z' njimi vkupej je postraftan bil. Aku bi nebil en skrivavec, toku bi tudi nebilu eniga kradlivca. Kateri vidi kradsti, ta se njima nazajderžati vendati (muss sich nicht scheuen, es anzugeben). Kateri vej, de on kej vkradeniga kupi, ta je en pomagavec teh tatov.

. . Pohajanje je vse pregrehe začetik. Sorta, inu sorta se rada druží (Gleich und gleich gesellt sich gern). Hudi vglédvi poteró dobre zaderžanja (Böse Beispiele verderben gute Sitten). Kdu veliku govori, ta more al veliku vedit, al veliku legát itd. —

Mnogo, premnogo je Bl. Kumerdey (Kumerdaj vid. S. pis. nov. test. 2. nat. 2. zv. 1. 1804. praef. in to je prava, domača ali ljudska izreka) deloval za naše šolstvo v smislu tedanje dobe, kar bi bilo posebej popisati; koliko je storil še za naše slovstvo, kažejo mnogoteri njegovi rokopisi, ki se iz S. Zoisove hranijo v c. kr. javni knjižnici ter spričujejo njegovo učenost in marljivost. Sedaj naj se naštejejo le po Šafaříkovem opisu:

a) Versuch über die krainerische Rechtschreibung, den Mitgliedern der Akademie der Operosorum Labacensium zur Beurtheilung vorgelegt von Blasius Kumerdey, Direct. d. Normalsch. in Laibach, 1779. Hs. 4°. 33 Bog. Mit dem Motto: Longior, dummodo utilior (Šaf. 52).



b) **Krainisch-Slawische Grammatik.** Hs. vom J. 1793. Fol. 234 Bog. — Eine vergleichende slawische Grammatik, die übrigens noch bei weitem nicht das ist, was sie nach des Vf. Plan sein sollte. Die krainische Grammatik ist der Text, und nebenher werden alle übrigen slawischen Mundarten verglichen. Sie ist ganz druckfertig, und mit dem Imprimatur dd. 6. Mart. 1793 versehen. In der gedruckten Ankündigung derselben sagte der Vf.; „Schon mehrere Gelehrten haben den Wunsch geäußert, für alle so vielfältige slawische Nationen eine Grammatik zu haben, worin das Hauptsächlichste einer jeden dieser Mundarten in eines zusammen gezogen, das Besondere aber so berührt würde, dass einem jeden Sprachliebhaber frei gelassen sei, was für einen Dialect er sich vorzüglich beilegen will. In der Grammatik, die ich hier ankündige, suche ich diesen Wunsch zu erfüllen, und wähle dabei zum Grunde die Krainerisch- und Windische Mundart, sammt der Literalslawischen Sprache, dann setze ich bei jeder Regel die Russische, Ruthenische, Bulgarische, Serwische, Bosnische, Dalmatische, Raguseische, Kroatische, Böhmisches, Polnische, Lausitzische, Slawakische und Slawonische Mundart bei, sammt meiner Meinung, was sich zur allgemeinen slawischen Sprache nach philosophischen Grundsätzen am meisten behaupten lasse“. Der Piarist Schimek hatte schon früher die nämliche Idee gefasst, und Herkel dieselbe später zu verwirklichen gesucht, ohne besondere Früchte für die Literatur. Kumerdey, sagt Hr. Kopitar (Gramm. XLVI), lässt sich manchmal von Systemliebe irre leiten; Grammatik aber ist analytischer historischer Bericht über eine Sprache; Facta entscheiden hier, nicht Raisonnements. Was übrigens den Druck dieses Werkes, das über drei volle Alphabet auf gross Medianpapier in gr. 8<sup>o</sup> gedruckt erscheinen sollte, gehindert habe, ist nicht bekannt (Šaf. 56. 57).

c) **Krainisch-deutsches Lexicon,** Hs. bestehend aus 57 Heften zu 7 Bogen in Fol., geht bis in den Buchstaben L (bis Lib). — Der Anfang eines Deutsch-krainischen Wörterbuches, Hs. 34 Bog., geht bis „Aderbinde“. — Eine Sammlung von krainischen Wurzelwörtern. Hs. — Ein vollständiges „Alphabetarium Carniolicum“, wie es der Vf. nennt, nämlich ein alphabetisches Verzeichniss krainischer Wörter ohne beigesetzte Verdeutschung oder sonst irgend eine Erklärung. Hs. — Sämmtliche Hss. in der Lycealbibl. zu Laibach.

Das Alphabetarium mochte sich der Vf. zuerst zusammengeschrieben und darnach das krainisch-deutsche Lexicon bearbeitet haben. Freilich eine sonderbare Methode (Šaf. 69).

„Popovitsch, Kumerdey und Japel (Dieser enthusiastisch-fleißige Slaviste, der eigentliche Urheber der neuen Krainischen Bibel-Uebersetzung, ward voriges Jahr von einem Schlagflusse getödtet, eben als er den Druck seiner krainischen Grammatik beginnen wollte. Schreibern dieses ist weder der nähere Inhalt, noch das weitere Schicksal des Manuscripts bekannt) wollten etwas vollständiges liefern, — bis sie starben“, piše Kopitar l. 1808 (Gram. XLVIII).

**XXIII. Juri Japel** (v krstnih bukva sprva Apel) r. 11. aprila 1744 v Kamniku — Georgius Carn. Kamnecens. Notarius Episcopalis officii, jam Director RR. DD. Curatorum ad S. Petri extra muros Labacenses, ac Decanus ruralis et Parochus in Jesheza, inter Academicos Operosos Labacenses dictus: Secretus, ejusd. Academiae Secretarius, tempore studiorum suorum humaniorum in Seminario Soc. J. ad Ss. Rogatianum et Donatianum Labaci educatus (Bibl. Carn. 27). — Sam se latinski podpisuje na pr. Carn. Lithopolitanus. Foundationis Curatae Schillingianae ad S. Petr. in Suburbio Director, Par. et Dec. ad S. Cancianum in Jeshza prope Labacum, inter Arcades Romano-Sontiacos Silvanides Driadius, Par. et Decanus in Nakles, Cathedralis Ecclesiae Gurcensis Canonicus, Domus presbyter. Clagenfurti Director, nec non Consistorii Labacensis ac Gurcensis Con-

siliarius. Iz prva je služil 12 let za kaplana v Trstu; poznej je bil Japel tudi viši ogleđa ljudskih šol Krške škofije; veseli glas, da je izvoljen za Tržaškega škofa, dojde mu na mrtvaškem odru. Umrl je 11. oktobra 1807, ter počiva na pokopališču pri sv. Rupertu poleg Celovca. — Prim. Juri Japel, lepa zvezda slovenskiga slovstva, spisal v Drobttnc. 1852 A. Slomšek; po njem v Slov. Koledarček 1856 J. Bleiweis; gl. Kratak Pregled Slov. Lit. 1863 J. Macun itd.

Japel war ein enthusiastisch fleissiger Slavist, der eine nicht gemeine Kenntniss seiner Muttersprache besass, und sich besonders als eigentlicher Urheber der neuen krainischen Bibelübersetzung unter seinen Stamm- und Glaubensgenossen bleibenden Ruhm erworben hat. Seine literarische Thätigkeit fiel in eine Zeit, in welcher unter der wohlthätigen Regierung Maria Theresia's und Josephs II. auch über Krain und die benachbarten Länder die Strahlen der Aufklärung immer höher und heller zu leuchten begannen, und er war einer der Vordersten in dem Vereine der edlen Männer, die sich durch ihren Einfluss auf die Belebung der religiös-moralischen und intellectuellen Cultur ihrer Landsleute um dieselben hochverdient gemacht haben“ — piše po Čopu in Kopitarju Šafařík (Slow. Schrift. 27); v katerem duhu, kristjanu katoliškemu ni neznano. — Njegovo prvo delo književno je pa:

1) Ta Velki Catekismus s' prafhanjami, inu odgovarmi sa ozhitnu, inu possebnu podvuzhenje te mladosti v' zessarfskih krajlevih duschelah (Der grosse Katechismus, auf Befehl Seiner Fürstl. Gnaden des Fürst-Bischofen von Laybach übersetzt von Georg Japel der Schillingischen Curatenstiftung bey St. Peter zu Laybach Direktoren, und Konsistorialrathe. Und durch eine zu diesem Ende aufgestellte Kommifsion übersehen, und festgesetzt) s' tim pregnadlivim perpuhenjam te rimfke cesarfke, tudi cefarfke krajleve apoftolfke zeffarize. V Lublani, vtfnene, inu se najdejo per Joan. Frider. Egerju, dushelfkimu ftfkauzu. 1779. 8. 291. — II. 1787. 8. 146. — III. (popravljen natis) 1793. — IV. (brez imena) 1809. — Kako močno je ljudem s tem katekizmom vstregel, pričajo njega mnogi natisi. — Vzlasti znamenita je prva preštava. V njej je spredej nemška in slovenska čestitka, v kateri jo poklanja tedanji „Lublanfki Šhkoff Karl“ Presvetli Rimski Cesarici, Apostolski Krajlici in Vikši Vaivodni v Esterraihu etc.; zadej pa v nemški opomnji pojasnjuje predstavljavec pisavo, češ, da se je ravnal bolj po starejih vzgledih, po evang. l. 1612, po katekiz. l. 1615, po gramatiki l. 1715 itd., razlaguje naglasaka, črke y, s, sh pa f, fh itd. — Ker je omenjena čestitka značaj one dobe, naj se kaže v sedanjem pravopisu:

„Presvetla Samoblastnica! Premilostliva Gospa Gospa! Sèdai so enkrat naše goréče žele spólnene. Otroci so kruha prossili, inu nikoger ny bilú, de bi ga njim enaku rèzломil. Mera, inu víža, je bila ravnú taku mnoga, kokèr dužele, kir se je delil. Oni Cessarska Svetlost, so skuzi Njih materno skerb, po timu, kir so keršanskim starišam té nar modreiši Postave v' obynosti vsih potreb dodelili, tudi Njih otročiče po célimu krajlestvu k' eni mizi vkup spravili, kir se jim le ene sorte krùh, ta kruh namreč tiga po vsih podložnih Duželah enakiga keršanskiga Navuka lómi.

Prau tedai spoštujemo v' Njih tó nar vikši Bessédnico té cérkve, kir Oni ta Navuk taiste tim malim takú rekoč z' mlekam perpravio. Inu zategavolo samú sim Njih narvikšim nevmerjočimu Imenu leté na Slavénski Jezik prenessene Bukve perpissati želil, de bi moje hvaležnu sercé za leto neizmerjeno dobroto očitnu na znanje dal, inu to milostlivo Rokó té nar bolši Matere tudi Slavéncam pokazal, katéra za njih otroke taku lubeznivu skerby. V letó narvikši Materno Cessarsko Skerb inu Milost se jest inu moje célu Keršansku Kardelu ponižnu perporočim. Cessarska Krajleva Svetlost Njih narpokórniši Karl Lublanski Škoff“.

Ta Velki Catekismus . . . kateriga je iz Némškiga na Slavenski Jezik pre-stavil Juri Japel, Director per svetimu Petru v Lublani . . je 1779 v 8<sup>o</sup> str. 146 tudi posebej natisnjen brez nemškega prvovirnika.

2) a) Cerkovne Pesmi, Litanie, inu Molitve per Božji službi. Iz Nemškiga na Slovensku prestavljene. V Lublani skuz Ign. Kleinmaierja, Stiskavca 1784. 8. 44. Cerkovne Pesmi . . na Slovensko . . Natskavca 1788. 8. 40. — b) Zbrane Molitve iz Nemškiga na Krajnsku preložene od Jurja Japelná, Directorja per svetim Petru. V Lublani . . Eger . . 1786. 12. 98. Perstavik enih Krajnskih Pejsem, katere so iz več jezikov vkup zložene od tiga zgoraj imenovaniga Directorja per svetim Petru v Lublani. 99 — 140. Kazavec, ali Zamerkvanje . . Jutrajna . . Gmajn Molitu. Za Christiansko Popolnomost. K Odrešeniku tiga svejtá . . Na tiga povsod Pričeočiga. Ponizanje pred Svetlostjo Božjo. Hvaležna Molitu . . Pejsem od žalostne Matere Božje. Od Christusoviga terpenja. Od svetiga Rešniga telessa. V Adventi. Per soldaški Maši itd. — „In diesem Gebetbuch sind auch einige Lieder, unter andern der Psalm Miserere, der in ein beiläufiges sapphisches Metrum, wie man es in Polen seit Kochanowski, und in ältern Zeiten auch in Böhmen, so oft brauchte, gebracht ist (Šaf. 143)“. Na primer bodi:

#### Psalm Miserere.

Vsmili se čez me iz dobrote tvoje,  
Inu izbriši doli pregrehe moje  
Večni Bog! Per tebi, kateri zajde,  
Vsmilenje najde.

Vtopi me globoku v' tih gnad potoke,  
De ne pridem spet hudobiam v' róke,  
Ampak vüss od gób nótrajnih očišen  
Tebe le yšem itd.

#### Stabat Mater.

Glejte Mater zaluvati!  
Polno sólz pod križam stati,  
Na katerim Syn vissy!

S kolk' britkóstmí obložena  
Je terpela ta češena  
Mati tega Križan'ga!

\*

\*

Ah kak' ona vsa trepeče,  
Ker skuz nje sêrce boleče  
Meč te žalosti lety!

O kak' duša nje žaluje,  
Kak' se tresse, in zdihuje,  
Ker ga vidi martran'ga! itd.

#### Sacris Solemniis.

Praznika svetiga  
Vesseli bodimo,  
Iz serca celiga  
Gospoda hvalimo:  
Tó staru mine zdej,  
Vse novu bo naprej,  
Serca, petja, 'nu djanje vse.

Obhaja se spomin  
Večerje poslednje,  
V kateri Božji Syn  
Ta kruh razdejlil je  
Svojim Apostelnam,  
Kakor je Starišam  
Enkrat Jagne dejlilu se itd.

3) Lysti inu Evangelia na vse Nedele inu Praznike čez lejtú . . . Karlá XX. Lubl. Škofa . . novič na Krajnski jezik prestavil Juri Japel, fajmašter per svetimu Kacjanu na Ježci blizu Sauskiga mosta. V Lublani. Eger. 1787. 8. 207. — Ob praznikih Marie Divice inu drugih Svetnikov 208—287. Gmajn Evangelia 304. Molitu po Pridigi. Keršanska gmajn Spoved 310. — Katholiške Pejsmi: Adventna (Poslan je Angel Gabriel — Od Boga na ta svejt: — K' eni čisti Divici — Noter v' mejstu Nazareth itd.). Božične (. . Enu je Dete rojenu: aj rojenu, — Notri v tim mejsti Bethlehem, — Notri v tim mejsti Bethlehem . .). Od žalostne Matere Božje. Velikanočna . . Od Sv. Duha. Od Matere Marie Divice (Tavženkrat si ti češena, — O Maria rožni cvet, — Tvoje glihe ny obena, — Take nima celi svejt itd.). Pange Lingua. Hvaležna. 311—334. — Ta mali Katekizmus z' prašanjami, inu odgovormi za te nar majnši otroke v' cessarskih deželah. Litanie . . Viža S. Roženkranc moliti (335—382).



# Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir**.)

(Dalje.)

**Janez Božič.**

(Glej 146. berilno vajo: „Cirkniško jezero“.)

Ni dolgo tega, kar je umrl vrli rodoljub Janez Božič. Rodil se je v Lescah na Gorenjskem v dan 15. okt. 1829. l. Šolal se je v Ljubljani ter 1854. l. postal duhovnik. Služil je najpred v Krašnji. Ker je imel veselje do učiteljevanja na srednjih šolah, otide na Reko, kjer vzprejme začasno učiteljsko službo na tamkajšnji gimnaziji. Pa vsled nastale trdoslušnosti popusti učiteljevanje ter odpotuje v Celovec, kjer je bil urednik časniku „Slovencu“ (od 1864. do 1867. l.) Naposled je bil duhovni oskrbnik v Kortah na Koroškem, kjer je umrl 22. maja 1884. l.

Janez Božič je bil marljiv pisatelj. Iz mej drugih njegovih spisov in prestav imenujem vam le knjigo: „Stric Tomaž ali življenje zamorcev v Ameriki“. Pošiljal je svoje spise tudi v nekdanji mladinski list „Vedež“, ter sodeloval pri Janežičevem „Glasniku“ in pri drugih časopisih.

**Blaž Potočnik.**

(Glej 147. berilno vajo: „Sava“.)

Ljubi otroci! Temu spisu „Sava“, pridejana je Blaž Potočnikova pesnica:

„Pridi Goren'c,

Z mrzle planine“! . . .

Kateremu Slovencu ni znana priljubljena ta pesen; saj jo pojejo po vsem slovenskem svetu. Spretni pesnik in pisatelj slovenski Blaž Potočnik rodil se je 31. jan. 1799. l. v Struževem pri Naklem na Gorenjskem. Bil je duhovnik ter je služboval v Šent-Jerneji na Dolenjskem, potem pa pri Ljubljanski stoljni cerkvi, ker je bil tudi čislan pevec. Kasneje je prišel za župnika v Št. Vid nad Ljubljano, in tû je umrl v dan 20. jun. 1872. l. Pokojni je bil blaga duša, vesel, povsod priljubljen in spoštovan mož. Pisal je v različne časnike, posebno pa je bil krepak podpornik „Kranjski Čebelici“. L. 1849. je izdal po nemški pisano „slovensko slovnico“, katera se je potem po šolah rabila. Potočnik je pisal kaj gladko in čisto slovenščino; mične njegove pesnice so jako priljubljene in razširjene, ker se glasijo kakor národne. Zlagal je lepe cerkvene in druge pesni; poslednje je izdal l. 1827. z naslovom: „Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letom“. K svojim pesnim je večinoma sam zlagal lepe napeve. Mnogo prav lepih pesni je zložil Blaž Potočnik. Imenujem vam le povsod poznane: „Zvonikarjevo“ („Ko dan se zaznava“), „Sirota“, „Kdor ima srce, zna za dom solzé“ i. dr.

**Luka Jeran.**

(Glej 150. berilno vajo: „Skopulja“.)

Luka Jeran, rojen v dan 16. okt. 1818. l. v Javovrjah. Zdaj je kanonik v Ljubljani ter ureduje cerkveni list: „Zgodnjo Danico“. Bil je nekaj časa tudi misijonar v Afriki. Od nekdanj je bil marljiv podpornik časniku „Novicam“, ter je zložil mnogo mičnih cerkvenih in drugih pesnic. Vrhu tega je spisal več molitvenih knjig in drugih pobožnih spisov.

## „Novice“.

(Glej 151. berilno vajo: „Pripovedka o landeškem gradu“.)

Ta berilna vaja je vzeta iz „Novic“. „Novice“ so najstarejši in najzaslužnejši slovenski časnik. One izhajajo užé od 1843. l. (torej 42. leto) v Ljubljani, ter obsegajo različne sestavke gospodarske, obrtniške in národne, vrhu tega pa prinašajo tudi mnogo drugega lepega blaga, pesni, povesti, razne dopise in novice i. dr. Prvi urednik „Novicam“ je bil kmetijske družbe tajnik v Ljubljani pokojni: **Dr. Janez Bleiweis** (rojen 19. nov. 1808. l. v Kranji na Gorenjskem), mož, kateri je po svoji značajnosti, veliki učenosti, žarni domoljubnosti in neutrudnem delovanji narodu v blagor zaslužil imé „oče slovenskega národa“. Po smrti Bleiweisovi — 19. nov. 1881. l. — prešlo je uredništvo „Novic“ v druge roke.

Pred 1843. l. so se pri nas tiskale knjige v črkopisu, ki ga je izumil bil ravnatelj stanovskih šol v Ljubljani: Adam Bohorič (1584. l.); po tem znamenitem slovničarji se je imenoval ta črkopis: „bohoričica“. Še dandanes nahajamo tû pa tam kako molitveno in drugo knjigo, ki je tiskana v „bohoričici“ in še so nekateri stari Slovenci, ki le bohoričico čitati znajo.

Po „bohoričici“ je bil današnji **z** bohoriški **s**, današnji **s** bohoriški **f**, današnji **š** bohoriški **fh**, današnji **ž** bohoriški **sh**, današnji **c** bohoriški **z**, današnji **č** bohoriški **zh**.

Po tem takem se je nekda pisalo po bohoriško: shaloft (mesto žalost); zhaf (mesto čas); fhola (mesto šola; uzhenéz (mesto učenec) i. t. d.

Slovenski črkopis „bohoričica“ se je neizpremenjen ohranil 300 let! Poskusila sta bila sicer užé 1824. l. in 1825. l. dva pisatelja (Danjko in Metelko) prodreti vsak sè svojim novim črkopisom; a ni se jima posrečilo! Še le „Novice“ so vpeljale namesto bohoričice črkopis, kakor ga imamo dandanes in koji se zove „gajica“, ker ga je izumil dr. Ljudevit Gaj.

Dr. Gaj je bil namreč priredil svoj črkopis za Hrvate; a Slovenci, izposodivši si ga od bratov Hrvatov, skoristili smo si s tem jako, ker gajica nas druží s Hrvati, Čehi, Slovaki in nekoliko tudi s Poljaki. V začetku so „Novice“ izhajale le v bohoričici, vender so posamičnim svojim pisateljem dopuščale, da so rabili tudi druge črkopise. Ko so pa „Novice“ videle, da jim prihaja zmerom več in več dopisov v gajici, odločile so se za gajico popolnoma ter so od 1846. l. izhajale izključno le v gajici. „Novice“ torej, oziroma njih takratni urednik, dr. J. Bleiweis, ima veliko zaslug, da se je pri nas začel primerni in koristni črkopis — gajica! Od 1846. l. torej pišemo Slovenci le v gajici!

A „Novice“ imajo poleg tega tudi še drugih zaslug! One so namreč kot prvi slovenski list vzbudile in združile vse takratne slovenske pisatelje in pesnike, da so jeli pisati va-nje; bile so pravo središče vseh takratnih slovenskih slovstveno delujočih sil! V oni dobi, ko se še priprosti naš národ ni zavedal svoje národnosti, ko je — rekel bi — le nemščina se šopirila v šoli in zunaj šole; v oni dobi, ko smo Slovenci bili še na bolj nizki stopinji omike, oglasile so se „Novice“ ter vzbujale národno zavest, šireč omiko tudi v koči slovenskega ratarja! V „Novicah“ so se zglašali naši najslavniši pesniki Preširen, Koseski i. dr. A „Novice“ so se tudi trudile, da so pisale čisto slovenščino ter so naš jezik obvarovale „vsake tuje mešanice“.

Z „Novicami“ pričénjamo po pravici novo veselo dobo v zgodovini slovstvene naše zgodovine!\*)

\*) Glej „Učit. Tov.“ 1882. l. na str. 9.!

## „Cvetnik“.

(Glej 152. berilno vajo: „Vrbsko jezero“.)

Ljudska ta pravljica je le-sim pretiskana iz „Cvetnika“. „Cvetnik“ je berilo za slovensko mladino, katero je izdal užé opisani Anton Janežič. Obsega prvi, drugi in tretji del ter se rabi kot šolska knjiga po srednjih šolah (t. j. po gimnazijah, realkah in učiteljiščih.)

O p ó m n j a. S tem se končava „slovstvena zgodovina“ v „Drugem Berilu“; prihodnjič pride na vrsto „slovstvena zgodovina“ v „Tretjem Berilu“.

## O cerkvenem petji.

Poročal pri okrajnem učiteljskem zborovanji v Št. Petru v dan 2. julija 1884. l. — Andr. Pernè.

Doba naša, spoznavši potrebo, národno zavest slovenskemu národu s pripomočjo zgodovine in značaja njegovega povzdigniti, je našla nekaj let sem z národnega stališča novih proizvodov, kateri na omiko in oliko našega národa mnogo vplivajo.

Spoznavanje slovenskemu národu prirojenega svojstva, spoznavanje njegovega napredka, spoznavanje tudi kakih njegovih pomot — vse to razširja čut in moč národne zavesti.

Precejšen donesek národnemu življenju in bitju je tudi petje. In kje si svetonosni kraj, začetek blagemu gibanju našega pevskega čutstva, blagodejni kraj olike našega ljudstva? Oj, to si ti, hram Gospodov, ki te je sezidala roka blagih in pridnih rok seljanov, čutečih, da tam je dom, kamor hití, vabljen po zvonečih glasovih ratar sè svojim sinkom, pripovedovaje mu mej potom o krasnih orgljah, o prelepem petji v hiši božji.

Zvon je utihnil. Zbrani pobožni dvigujejo svete želje proti nebu; a zdaj završé orglje in ž njimi se ujema glas, — pobožni národni glas, umeven in sočuten uhu in sreč v cerkvi pričujočega pobožnega občinstva. „Oj, kako je bilo lepo danes pri sveti maši!“ — vskliknejo župljáni, povrnivši se iz cerkve domov.

Stariši z mladino vred veselé se v domačem krogu vsled občutkov cerkvenega petja Gospodovega dneva, in nežna mladina ponavlja veselega srca pobožne glasove, kateri so jej v svetišči nezabljivo v čutje segli. Pesen cerkvena postala je národna, kajti prepeva se od vasí do vasí; stari in mladi oživljajo svoje pobožne občutke do Boga, mirujejo v lepem soglasji sè svojim bližnjim, ter se navdušujejo za delo prihodnjega dneva.

„Kakšno naj bo cerkveno petje?“ Od nekaj užé je služba božja petje, blago umetnost si v svojo blaženo povzdigo privabila, in ta umetnost iskala si je vsake blaženosti. Vera in petje sta si v tesni zvezi; obojno veže duhovita vez. Najlepše cvetje glasbene umetnosti hrani cerkvena svečanost.

Globoka in pristrčna ljubav do petja, je našemu národu prirojena od mladih nog zvezi in sorodstvu z vero. Kakor zvon, odzvoneč, doní še dolgo svojega glasú odmev — tako naj pesem crkvena dolgo še budí v odmevu glasove milega národnega — pobožnega petja.

Zvon ljudskega petja izliva najsvetejša čutila, naj si bodo v čast božjo, v čast domovine, v poveličevanje narave ali prijaznosti ljubezni in društvenemu življenju namenjena — vsa pevska čutila odmevajo soglasno: „Jeden glas nam je podloga — večna resnica!“

Petje je tudi podloga ljubezni do bližnjega.

Cerkev vnema s petjem národ k pobožnosti, k ljubezni do Boga in do bližnjega.



Ako hočemo s cerkvenim petjem ta blagodejni namen popolnem doseči, kaj bomo storili?

Bodemo li iskali glasbenih umotvorov takih, ki niso čutstvu in značaju našega národa prirodni? Bomo mar iskali preumetno poraznih glasov najnovejših glasbenih umetelnikov, katerih naš pobožni národ nikdar svojih, v srcu čutečih, imel ni — in bržkone tudi imel ne bode? — Slovenski národ prepeva iz dna svojega srca pobožne pesni Bogu na čast — a le take z vso gorečnostjo, ki mu iz srčnih čutil izvirajo in nasprotno tudi v sreč segajo.

„Cerkveno petje naj bi imelo torej cerkveno-národno podlogo.“ Na taki podlogi bi se mogla edino le s pomočjo in trdom muzikalnega učiteljskega stanu olika zaželjenega „cecilijanskega petja“ v cerkvi polagoma doseči.

Pogoj k temu namenu je edino le šolska mladina, na katero merodajno le učitelj — pevovodja vplivati more.

Na hip — na mah pa se ta želja izvršiti ne dá, tembolj, ker so v merodajnih krogih cerkveni predstojniki — ne brez pomislika in vzroka — o tej pravični zadevi sami nejedini. Pomislimo le to, da severni Slovani ljubijo mehko čuteče vglasbovanje (Moll) in mi Jugoslovani — mar nam ni prirojeno poslušalo na bolj živahno čuteče (Dur) umotvore — in to tembolj med prostim národom?

Kako li se zamore hipoma v slovenskem národu tak umotvorni muzikalni prevrat izvršiti?

Govori se sicer, v tej ali uni cerkvi se poje strogo „koralno“ da! — a kako? — Koral se je sicer popeval, a koralnega petja ni bilo ne duha ne sluha v cerkvenem pomenu besede. Treba je, ako se vzvišeni namen cerkvenega petja dostojno izvršiti hoče, — namreč srca vernikov k pobožnosti vnemati, — da se ozira na národu razumno zmožnost, da se oliki crkvenega petja polagoma pot gladi — in to se bode zgodilo tem prej, čem prej se bodo cerkveni glasbeni umotvori ozirali na podlogo slovenskega národnega čutstva.

Da se olika pobožnemu cerkvenemu petju temeljito uvede, začnimo tam, kjer je začetek do prihodnjega napredka milega slovenskega petja — pri naši nežni mladini, da prepeva še v poznih letih:

„Bogu v slavo in čast,  
Kar národu je last.“

## Kratkovidnost pri šolski mladini.

Gotovo je malo starišev, ki bi vedeli, da se ta zdaj gotovo najbolj razširjena bolezen po šolah sistematično — če tudi nehotoma — vzgojuje. In vendar je tako! V ljudskih šolah, osobito v nižjih razredih, rabijo se za računanje skriljaste kvadrirane tablice in ravno taki zvezki pač le zato, da se otroci takoj s početka privadijo večstopnja števila prav jedno pod drugo pisati. Dokazano je zdaj, da je raba takih tablic in številnic za učenceve oči jako škodljiva, in to zaradi tega, ker oči, ako učenec dalj časa gleda in išče te kvadrate, posebno če so rudeče načrtani, jako trpé. Mnogi zdravniki in tudi bavorski medicinalni nadodbor so tega mnénja, da se mora raba kvadriranih tablic in številnic popolnoma odpraviti, baš ker so dostokrat vzrok kratkovidnosti.

Bavarsko náučno ministerstvo izdalo je užé na podlogi te zdravniške izjave prepoved gledé rabe rečenih učil.

Ker se higijenično vprašanje v ljudski odgoji mora v prvi vrsti v poštev jemati, upati smemo, da se sčasoma gledé tega tudi pri nas kaj ukrene.

— j —

## Šolska letina.

Letno poročilo I. mestne peterorazredne deške ljudske šole v Ljubljani koncem šolskega leta 1883/4. kaže v vsakdanji šoli 457 učencev, mej katerimi je bilo 431 Slovencev, 6 Hrvatov, 1 Srb, 31 Nemcev, 2 Laha. V šolo je hodilo 411 učencev prav pridno, 36 pridno, 18 manj pridno in 8 zanikerno. Za višji bližnji razred (oddelek) je bilo sposobnih 335, nesposobnih 121. V pripravljavnico za obrtniško šolo je hodilo 130 rokodelčičev. Poučevali so en katehet in 6 učiteljev.

Letno poročilo II. mestne peterorazredne deške ljudske šole v Ljubljani koncem šolskega leta 1883/4. obsega na prvem mestu slavnostni govor, katerega je govoril ravnatelj g. Leopold Belar, potem podrobnosti iz šolske kronike, naposled statistiko te šole in razvrstitev učencev. Vseh učencev bilo je 759, mej njimi 726 Slovencev, 33 Nemcev, od katerih je 450 za bližnji višji razred sposobnih. Šolnine oproščenih bilo je 463, 145 plačevalo je vso, 151 pa samo pol šolnine. V pripravljavnici za obrtniško šolo bilo je 140 učencev, po národnosti vsi Slovenci. Ekskurendno šolo na Mahu obiskovalo je 85 slovenskih učencev, mej katerimi jih je 49 za bližnji razred sposobnih. Jako pičlo je število učencev v III. oddelku te šole, namreč 9; jako močno pa so obiskovani deške ljudske šole razredi. Paralelni razredi 1 a, 1 b, 2 a, 2 b, 3 a, 3 b brojili so vsi od 88 do 90 učencev, isto tako 4. razred z dvema oddelkoma 79 in 90 učencev.

(Dalje prih.)

## D o p i s i.

**S Prema.** (Dalje in konec.) Šesta točka dnevnemu redu bila so poročila dotičnih dveh odborov o okrajnih učiteljskih bukvarnicah v Postojini in v Vipavi. Obe poročili bili ste ugodni in povoljni.

Postojinska okrajna učiteljska knjižnica imela je po zadnji (lanski) konferenciji 199 gld. 88 $\frac{1}{2}$  kr. dohodkov; 132 gld. 83 kr. troškov in 67 gld. 35 $\frac{1}{2}$  kr. preostanka. V tem času pomnožila se je knjižnica za 116 knjig, katerih zdaj 543 vkup obsega in šteje. Poročevalce, gosp. Thuma, pritožuje se, da se je knjižnica zopet le prav malo uporabljevala, kar pa gotovo ljudskemu šolstvu na prid biti ne more.

Vipavska učiteljska knjižnica imela je pa 42 gld. 68 kr. dohodkov; 33 gld. 50 kr. troškov in 9 gld. 18 kr. preostanka. Tudi ta knjižnica si je mej časom od lanske pa do letošnje učit. skupščine več koristnih knjig na novo omislila. Da bi se knjige iz knjižnice redno posojevale in vračevale, sklene konferencija soglasno po daljšem debatovanji, da vsaka stranka, katera si pri kaki imenovani okrajni učiteljski bukvarnici knjig izposodi, té po preteku treh mesecev zopet točno vrne; knjižnična odbora imata pa ob vsakem takem slučaju neomejeno pravico, da ta obrok k večjemu še za en sam mesec moreta podaljšati. Gosp. Kete nasvetuje, da se o knjižnicah napravijo novi zapisniki, katerih potem vsako šolsko voditeljstvo po en iztis kot šolski inventar vzprejme. Nasvèt bil je soglasno vzprejet.

G. g. Mercina in Kavčič sta račune obeh okrajnih učiteljskih knjižnic pregledala. Potem se odbora za knjižnico zopet stara volita.

Osma točka dnevnega reda učiteljske skupščine je bila volitev stalnega odbora. V stalnem odboru ostanejo g. g.: M. Zarnik, M. Arko in P. Kavčič; a mesto g. Požarja, nadučitelja Knežškega, kateri menda tukajšnji okraj zapusti, izvoljen je bil v ta odbor soglasno g. Gustav Grosman, učitelj pri sv. Ivanu (Matenja vas).

Mej tem nastopi vrli g. Gustav Pirc, deželni popotni učitelj kmetijstva, kateri se zahvali g. predsedniku za pozdrav ter nadaljuje svoj izvrstni govor o šolskih vrtih in sploh o kmetijskem poučevanju na ljudskih šolah. Šolski vrti naj služijo edino in le v svrhu, v katero so odločeni. Pred vsem naj bodo pa ti v prihodnje kot dejanski in vzgledni učni pripomočki za sadjerejo. Mali prostor ne zadostuje za razne kmetijske poskušnje, kakor tudi ne za tó, da bi učitelj od taistih le sam sebi koristil. Obstoječa »osnova« kmetijskemu poučevanju na ljudskih šolah je preobširna, preučena in torej tudi ne primerna, ker se zavoljo premalega časa nikakor prav koristno ne more izvrševati. Kar ljudska šola v prospeh in napredek kmetijstva koristnega storiti more, bil bi pouk v dejanski sadjereji, kateri bi se moral na šolskih vrtih dejansko vaditi, o pravilnem ravnanji z domačim (živalskim) gnojem, napravi komposta, koristni uporabi živinske krme, snagi živine in njenega stanovanja, hlevov, ter še nekatere druge za vsakdanje življenje potrebne reči, kakoršne se še dan danes mej domačimi kmetovalci še več ali manj pogrešajo.

Kar se tiče sadjereje, pravi on, da ni ravno na tem, da bi moralo biti v šolski drevesnici Bog vé koliko število (nepravilno izgojevanih) sadnih drevesec; bolje je malo, a to kar je, naj se goji pravilno in vzgledno, ker ima namen šolske občine prebivalcem biti v vzpodbudo, posnemo in za vzor. Oménja dalje, da mu bode pred vsem tudi na tem, da se dotična subvencija, kot nagrade učiteljem na ljudskih šolah za kmetijski pouk delí le takim, kateri bodo v resnici tudi koristno v tem obziru delovali in bodo mogli to delovanje tudi z uspehi dejansko dokazati. Le tako bode tá denar deželi tudi resnično koristil, ker tako ne bode zavržen, nego koristno naložen.

Opozoruje učitelje dalje na tritedenski praktični tečaj, kateri bode na deželni vino- in sadjerejski šoli na Slapu od dné 15. avgusta, pa do dné 5. septembra t. l. Kdor ima veselje in je za stvar resnično vnet, more se v tem sicer kratkem a dejanskem tečaju vseh potrebnih véd gledé poučevanja v kmetijstvu (pozneje na svoji šoli) priučiti ter se za tako poučevanje dejansko izvežbati.

Dalje poudarja tužno istino, da se je do zdaj na šolskih vrtih še malo v povzdigo sadjereje zgodilo. Oménja dalje, da tudi naša slavna vlada želi, da bi se prekornostna sadjereja po deželi razširila tako kot to tudi v resnici zasluži. Ta stroka kmetijstva ni le iz gmotnega stališča koristna, nego je tudi kraju z mnogoštevilnim sadnim drevjem obsajenim najlepši kinč in krasota, a ob enem pa tudi najboljši znak napredne zavednosti in olike kmetskega prebivalstva v kmetijstvu. Obilni nasadi sadnega drevja delajo tudi kraj za ljudi in živino bolj zdrav, ga varujejo pred prehudo vročino, a ravno tako pa tudi pred prehudimi vetrovi. Take kraje radi obiskujejo ob letnem času vročine tudi bogati tuji iz drugih krajev, ter jim donesó lepih novcev mej tem, ko se za kraške goličave tako rekoč nihče ne zmeni.

Gledé sadjereje in razširjanja njenega po deželi naj se vpeljujejo vsakemu kraju primerne sadne vrste, katere bodo ljudstvu po okoliščinah tudi gotovega dobička dajale. V krajih ležečih blizu mest in železnic naj se pomnožujejo sadne vrste, katere se lahko prec sveže v denar spravijo, to je namizna in trgovska sadna plemena, a po drugih neprilicnih in bolj oddaljenih krajih pa bolj gospodarska plemena, katera se itak plodonosno doma ukoristiti dajo in so navadno zelo produktivna. Povedal nam je vrli g. Pirc še prav veliko drugega koristnega in spodbudnega. Slava mu za tó!

G. predsednik Thuma se v imenu konferencije g. Pircu za njegov v resnici zanimiv in poučljiv govor spodobno zahvaljuje.

Deveta točka dnevnega reda izvrši se s tem, da so bili kot poslanci v dež. konferencijo izvoljeni g. g.: M. Zarnik in Fr. Mercina.

Deseta dnevna točka dognana bila je s tem, da je podpisani k svoji razpravi »o učiteljskih pravnih razmerah« štiri nasvete stavil, katere je konferencija soglasno vzprejela in odobrila. Te razprave bile so užé v »Učit. Tovarišu« priobčene, ter se tù o tem ne nadaljuje.

Le-sim pokazal bil je podpisani tudi vsem nazočim prav praktično vezano in prirejeno stensko šolsko »Abeceda«, katera je bila zavoljo praktične uporabe pri poučevanju vsem ušéc. Na ta način prirejena stenska »Abeceda« ima še to posebno prednost, ker je mnogo strajnejša, se lažje snažna ohrani in je tudi nad polovico boljši kup (stane polovico manj), nego ako se na trd papir prilepljena omisli. »Abeceda« sama na sebi v knjigo zvezana stane pri »Národní šoli« le 3 gld. 40 kr. Kdor jo želi imeti, naj se v tej zadevi obrne do g. Stegnar-ja, predsednika imenovanemu društvu, kateri mu bode gotovo z veseljem postregel. Leseni obešalnik za tako prirejeno stensko »Abecedo« pa lahko naredi vsak mizar za kakih 15 — 20 kr.

Tako bil je dnevni red konferencije izvršen in popolno obravnan. Gosp. predsednik Thuma zahvali se gospodoma: Anton-u Globočniku in Gust. Pircu za čast, katero sta sè svojo nazočnostjo konferenciji skazala; gospodom referentom izreka svojo zahvalo za njihov trud pri poročevanju, a navzočim pa za tako polno številno udeležbo, ker izmej 52 oseb učiteljskega stanu tega okraja, izostala bila sta le samo dva gospoda sobrata zavoljo bolezni. Zaključí tedaj konferencijo s pozivom do navzočih, da ž njim vred presvetlemu vladarju, trikratno »Slava« zakličejo, kar se navdušeno zgodí in čemur sledí veličastna »cesarska pesem«.

Naš blago-mili g. okr. glavar, p. n. Anton Globočnik, izplačal je ob enem učiteljem potnino.

Šolska soba bila je prav lepo dekorirana; pred vhom bil je z vencem obdani napis: »Dobro došli«!

Ker je bil ta dan lep, poskrbel bil je g. Miha sè sodčekom poštene Kozlarjeve pive na svoje stroške za tó, da došlici prehude žeje koprneli ne bi.

Vkupni obed bil je po dovršeni konferenciji v »národní gostilni« g. Ivana Korošica. Mej bratskimi pogovori, poštenim popevanjem in mej primernimi napitnicami prišel je le prehitro čas ločitve, da smo se morali na vse strani polagoma raziti.



S to konferencijo bila je tudi razstava šolskih izdelkov z ročnimi ženskimi deli vred združena. Stalni odbor bil je pravo zadel, da bil je tako razstavo priredil. Šolske izdelke razstavile bile so sledeče šole: Postojna, Senožeče, Vipava (g. Perné-tov razred), Trnovo, Knežak, sv. Peter, Trnje, Col, Slap, Suhor, Ostrožnabrdo in nekaj tudi Prem.

Ženska ročna dela razstavile so pa sledeče šole: Postojna (poučuje nalasč za - to odločena izprašana učiteljica), Prem in Col, na katerih dveh šolah poučujete neizprašani učiteljici v tem gospodinskem predmetu.

V obeh slučajih se je iz razstavljenih izdelkov prav lahko razvidelo, da šolstvo v tem okraji prav lepo in dobro napreduje.

Mej obedom prišel je pozdrav naših vrlih bratov sotrudnikov Logškega šolskega okraja, kateri imeli so ravno ta dan svojo uradno letno skupščino v Logatcu. Odzdravili smo jim sevėda prav po bratovsko. M. Rant.

**Iz Ljubljane. Obćni zbori „Národne šole“, „Društva v pomoć učiteljskim vdovam in sirotam na Kranjskem“ in „Slovenskega učiteljskega društva“** so bili po sklepu odbora »Slov. učit. društva« s 4. t. m. in sicer prvi v dan 10. t. m. ob 6. uri zvečer v društveni sobi »Slov. učit. društva«, druga dva pa 11. t. m. dopoldne v telovadnici II. mestne deške ljudske šole. Teh zborovanj udeležilo se je nad 60 učiteljev iz raznih krajev, in tudi s slovenskega Štajerskega in Hrvatskega so bili nekateri zastopniki. Zborovanje sklenilo se je s trikratnimi navdušenimi »slava- in živio-klici« Nj. Velićanstvu, presvetlemu cesarju. Prihodnjíć bodemo o teh važnih skupščinah na drobno poročali.

— Vse Ljubljanske šole začėnjale se bodo jutri 16. t. m., samo poučevanje na c. k. izobraževališćih za učitelje in učiteljice z vadnicama vred se bode začėlo nekoliko pozneje, ker nova zgráda še ni izgotovljena. V samostanu pri č. č. uršulinaricah je letos z osmerorazredno dekliško notranjo šolo združen tudi otroćji vrt, v katerega se bodo vzprejemale deklice, dokler še niso godne za postavno ljudsko šolo. Vsem, mladini in učiteljstvu, voščimo srečno, uspešno in blagonosno novo šolsko leto!

— Preizkušnje o učiteljski sposobnosti za ljudske in meščanske šole bodo v Ljubljani 6. oktobra t. l. in naslednje dni.

— Naš c. k. deželni šolski nadzornik gospod Raim. Pirker je nevarno zbolel.

— Pedag.-književni sbor v Zagrebu bode na dan 24. in 25. t. m. imel izvanredno glavno skupščino, da se dostojno proslavi desetletnica šolskega zakona s 14. listopada 1874. l.

— Praprotnikov »Abecednik za slovenske ljudske šole« dobiva se pri bukvozezu Gerberji po 20 kr. Na vsakih 10 iztisov dobí se en iztis za ubožne učence.

— Krasna slika Josipa Jurija Strosmajerja 50 cm. visoka in 33 cm. široka izšla je ravno kar in se dobiva pri upravnířtvu »Slovanovem« po 50 kr., po pošti pa po 56 kr. Kdor naročí deset iztisov, dobí najmanj en na vrhu.

Brez slike velikega tega rodoljuba in mecena jugoslovanskega in prvega govornika krščanstva ne imela bi biti nobena rodoljubna slovenska hiša; zato se nadajamo, da bode slovensko občinstvo si jo naročalo prav pridno.

— (Poziv.) Urejevanje slovensko-nemškega slovnika je dospelo do konca črke H. Nadaljevanje tega dela visi o tem, ali se bode dalo uredniku od visokega ministerstva podaljšanje odpusta izprošiti, ali ne. Marsikdo je morda mislil, da bode delo hitreje napredovalo; toda gradivo je tako obilno, tako različno po vrednosti in tako nepripravno zbrano, da ga ni moći hitreje vrevati. Tudi ne kaže začeti tiskati, predno bode vse spisano. Zato je čas, nabrano gradivo pomnožiti. Komur je torej kaj do tega, da bode slovník imel v sebi ves besedni zaklad národni, prošén je, naj nabere, v svojem kraju, kolikor more, menj navadnih besed, ter jih pošlje uredniku. Nabranega je sicer zeló veliko gradiva, ali urednik je uverjen, da še nikakor ni vse zapisano, kar bi moralo v slovník; zlasti iz središća Slovenije ni tako bogatih zbirk, kakor n. pr. iz Belokranjskega, Štajerskega, Ogerskega, Primorskega. Mnogo tega, kar je zapisano, pa je nezanesljivo blago, in se ne more porabiti, dokler mu ne pride potrdbe od drugod. Vsak, kdor mej národom živi, lahko kaj stori v ta namen; posebno bi pa opozorili naše baš zdaj mej národom bivajoće dijaštvo, koliko dobrega lahko stori za národno stvar, ako le nekoliko počitniškega časa žrtvuje v nabiranje menj znanih besed. Ko bi se vsi držali pravila, da je vsak dolžan storiti ne samó, kar mora, ampak kar more, koliko gradiva bi se v jednih samih počitnicah nabralo! — Pa kdor kaj zapiše, naj pomni, da je zapisovanje le koristno, ako se vsaka beseda zvesto zapiše, z akcentom, kakor se govori, in v kakem reku v zvezi z drugimi besedami, tako je najlaže natančno ji določiti pomen. M. P.

— Lojalnost naših nemških tovarišev se je pokazala pri učiteljskem shodu v Opavi, ko so namreč imeli komérs. Ko je že bilo polnoči, prebral je predsednik, deželni poslanec dr. Horny Schönerer-jev telegram, v katerem je znani obožavatelj Bismarckov končal z kesedami: »Hoch auf Bismarck« — z nepokvarjenim nemškim pozdravom. Nekaj učiteljev je sicer zapustilo dvorano, a večina je ostala v njej, in zdaj je predsednik pristavil omenjenemu telegramu še te besede: da je Schönerer jeden največjih mož naše dobe in mu je zaklical: »Hoch«. Na to so peli učitelji znano pesem: »Wacht am Rhein«, a neki učitelj je delil plavice med navzočne učitelje. Da so se učitelji dobro pripravili za to nelojalno demonstracijo, priča nam to, da je učitelj prinesel plavice v dvorano in da so odlični pedagogi, kakor Dittes užé prej zapustili dvorano, ker so slutili, kaj se še bo godilo. — Kaj le, ko bi si kaj enakega slovenski učitelji podstopili?!  
„Popotnik“.

### Premene pri učiteljstvu.

**Na Kranjskem.** II. učit. službo na trirazrednici v Šent-Vidu nad Ljubljano dobil je g. Jos. Bregar, učitelj v Velesovem. — G. Jos. Bizilj je zatrdno postavljen v Zgornjem Tuhinju, in g. Anton Jereb, učitelj v Tunjicah, dobil je učiteljsko službo v Dovskem. — Na II. učit. službo v Srednji Vasi v Bohinji pride zač. g. Aleks. Lunaček, izpr. učit. kandidat. — G. Anton Vrančič, začasni učitelj v Metliki, pride začasno v Zagradec. — Gdč. Leticija Ahčin, zač. učiteljica na Igu, gre zač. v Preserje, na Ig pa pride začasno gdč. Frančiška Wrus iz Vinice.

### Razpisi učiteljskih služeb.

**Na Kranjskem.** Na dvorazrednici v Loškem potoku bode se II. učit. služba s 400 gld. letne plače za trdno oddala. Prošnje c. k. okrajnemu šolskemu svétu v Kočevji do 10. okt. t. l. — II. učit. služba v Metliki, s 500 gld. letne plače. Prošnje do konca t. m. pri c. k. okrajnem šolskem svétu v Črnomlju.

## Tinte

vsake vrste, kot:

pisalno črno: alicarinsko, šiškovsko, cesarsko, šolsko, dvoodtismo;  
pisalno barvano: vijolčasto, višnjevo, rudečo, zeleno, rumeno;  
risarsko: karmin tekoči, zlato, srebrno tinto;  
za perilo: neizbrisljivo tinto;  
šaljivo: pariško za nekaj tednov minljivo;  
skrivnostno: samo na ogretem papirji vidno tinto;  
stopisno ali hektografično tinto in tvarino (maso);  
stopisce ali hektografe;  
tekoče pečatne barve: vijolčasto, višnjevo, rudečo, zeleno, črno  
itd. itd.

izdeluje in priporoča

**I. Lampe** v Kranji.

Cenovnik na zahtevanje zastonj in franko. Prodajalcem na drobno znaten rabat. Vsak si lahko naredi brez priprave

1 liter dobre črne tinte za 25 kr.

$\frac{1}{2}$  litra „ „ „ „ 15 „  
 $\frac{1}{10}$  —  $\frac{1}{2}$  „ „ vijolčaste, rudeče, višnjeve ali ze-

lene tinte za 15 kr. poslanih v pisemskih znamkah (markah) iz prahu, katerega pošljem franko za vzgled.

# Račun

*o dohodkih in stroških vdovskega učiteljskega društva, njega vdov in sirot na Kranjskem od 1. sept. 1883. l. do 1. sept. 1884. l.*

| Oprav.<br>štev. | P o s a m e z n o                                         | Gotovina |     | Obligacije |     |
|-----------------|-----------------------------------------------------------|----------|-----|------------|-----|
|                 |                                                           | gld.     | kr. | gld.       | kr. |
|                 | <b>Prihodki:</b>                                          |          |     |            |     |
| 1               | Gotovine v blagajnici . . . . .                           | 148      | 74  |            |     |
| 2               | Letnina in vstopnina društvenikov:                        |          |     |            |     |
|                 | I. četrletje . . . . . 213 gld.                           |          |     |            |     |
|                 | II.   " . . . . . 133 "                                   |          |     |            |     |
|                 | III.   " . . . . . 129 "                                  |          |     |            |     |
|                 | IV.   " . . . . . 39 "                                    | 514      | —   |            |     |
| 3               | Obresti od obligacij:                                     |          |     |            |     |
|                 | I. četrletje . . . 125 gld. — kr.                         |          |     |            |     |
|                 | II.   " . . . 748 " 60 "                                  |          |     |            |     |
|                 | III.   " . . . 146 " — "                                  |          |     |            |     |
|                 | IV.   " . . . 736 " 85 "                                  | 1756     | 45  |            |     |
| 4               | Obresti od izposojenih kapitalov . . . . .                | 33       | 75  |            |     |
| 5               | Vrnjenega kapitala . . . . .                              | 25       | —   |            |     |
| 6               | Nakupljene obligacije imajo nominalne vrednosti . . . . . |          |     | 800        | —   |
|                 | <b>Troški:</b>                                            | 2477     | 94  |            |     |
| 7               | Vdovam in sirotam:                                        |          |     |            |     |
|                 | I. četrletje . . . 377 gld. 43 kr.                        |          |     |            |     |
|                 | II.   " . . . 395 " — "                                   |          |     |            |     |
|                 | III.   " . . . 397 " 34 "                                 |          |     |            |     |
|                 | IV.   " . . . 295 " — "                                   | 1464     | 77  |            |     |
| 8               | Za nakupovanje obligacij:                                 |          |     |            |     |
|                 | II. četrletje . . . 332 gld. 24 kr.                       |          |     |            |     |
|                 | IV.   " . . . 326 " 52 "                                  | 658      | 76  |            |     |
| 9               | Razdeljenih pri občnem zboru 100 gl. od teh:              |          |     |            |     |
|                 | Učitelja Z. in P., a 40 gl., b 20 gl. . . . .             | 60       | —   |            |     |
|                 | Vdovi St. in J., a 25 gld., b 15 gld. . . . .             | 40       | —   |            |     |
| 10              | Tiskarije pri Milicu . . . . .                            | 2        | 20  |            |     |
| 11              | Marke in poštnina . . . . .                               | 1        | 30  |            |     |
|                 | <b>Premoženje:</b>                                        | 2227     | 3   |            |     |
| 12              | Hranilnične bukve . . . . .                               | 1017     | 44  |            |     |
| 13              | V državnih dolžnih pismih preteklega leta . . . . .       |          |     | 41650      | —   |
| 14              | Prirastla št. 6 . . . . .                                 |          |     | 800        | —   |
| 15              | Privatna dolžna pisma po 100, 75 in 150 gld. . . . .      | 325      | —   |            |     |
| 16              | Gotovine v blagajnici . . . . .                           | 250      | 11  |            |     |
|                 | Skupaj . . . . .                                          | 1592     | 55  | 42450      | —   |
|                 | V Ljubljani, 1. septembra 1884.                           |          |     |            |     |
|                 | <b>Dr. Anton Jarc,</b><br>prvosednik.                     |          |     |            |     |
|                 | <b>Matej Močnik,</b><br>blagajnik in tajnik.              |          |     |            |     |